

Рішення
разової спеціалізованої вченої ради
про присудження ступеня доктора філософії

Здобувач (ка) ступеня доктора філософії **Семенових Ольга Станіславівна**, 1980 року народження, громадянка України, освіта вища: у 2008 році закінчила Харківський національний університет внутрішніх справ і отримала диплом спеціаліста за спеціальністю «Правознавство», працює на посаді керуючого адвокатського бюро (з 2021 р. до тепер), виконала акредитовану освітньо-наукову програму «Право».

Разова спеціалізована вчена рада, утворена наказом Національного аерокосмічного університету імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», Міністерство освіти і науки України, м. Харків, від « 21 » березня 2024 року № 139 (без змін) у складі:

голови разової

спеціалізованої вченої ради – Павликівського Віталія Івановича, доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»;

рецензентів –

Степанюка Анатолія Хомича, доктора юридичних наук, професора, професора кафедри права Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»;

Філіпенко Наталії Євгенівни, доктори юридичних наук, професора, професора кафедри права Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»;

офіційних опонентів –

Житного Олександра Олександровича, доктора юридичних наук, професора, завідувача кримінально-правових дисциплін юридичного факультету Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна;

Фіалки Михайла Ігоровича, кандидата юридичних наук, доцента, професора кафедри права Дніпровського державного університету внутрішніх

на засіданні « 13 » __ червня 2024 року прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 08 Право Семенових Ользі Станіславівні на підставі публічного захисту дисертації «Кримінальна відповідальність за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням» за спеціальністю 081 Право.

Дисертацію виконано у Національного аерокосмічного університету імені М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», Міністерство освіти і науки України, м. Харків.

Науковий керівник: Олексій Литвинов, доктор юридичних наук, професор, Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут», в. о. ректора.

Дисертацію подано у вигляді спеціально підготовленого рукопису, у якому відображено нові науково обґрунтовані результати проведених здобувачкою досліджень, що виконують конкретне наукове завдання і мають вагомe значення для галузі знань 08 Право. Дисертація виконана державною мовою і відповідає встановленим МОН вимогам щодо оформлення дисертації встановлюються МОН. Обсяг основного тексту дисертації є достатнім для розкриття теми в межах галузі 08 Право за спеціальність 081 Право. Таким

чином, у дисертації дотримано вимоги п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

Здобувачка має 7 наукових праць за темою дисертації, з них: три – статті у періодичних наукових фахових виданнях України, одна – стаття у співавторстві у зарубіжному науковому виданні, що індексується SCOPUS, INSPEC, WTI Frankfurt eG, zbMATH, SCImago, три – тези доповідей на науково-практичних конференціях та круглих столах.

Наукові праці, у яких висвітлено основні наукові результати дисертації:

1. Семенових О. С. Обґрунтованість кримінальної відповідальності за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищення. *Juris Europensis Scientia : науковий журнал*. 2023. Випуск 5. С. 79–85.

2. Семенових О. С. Кримінальна відповідальність як засіб державного реагування на вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України: загальнотеоретичний аспект. *Juris Europensis Scientia : науковий журнал*. 2023. Випуск 1. С. 129–135.

3. Семенових О. С. Суб'єктивна сторона кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України, та ознаки складу, що її характеризують: теоретико-прикладний аспект. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. №. 3 (30). С. 247–258.

У дискусії взяли участь голова та члени разової спеціалізованої вченої ради та висловили зауваження:

Рецензент Анатолій Степанюк

1. Так, зокрема, на відміну від усталених у науці кримінального права уявлень про кримінальну відповідальність у роботі (с.48, 69) робиться дещо несподіваний висновок, що у зовнішньому виразі негативної кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України, акцент фокусується на емоційно-психічному переживанні особою факту засудження. Як видається, так стверджувати можна було б, якби у даній науковій праці дійсно було досліджено душевний стан, емоційно-забарвлену внутрішньо-психічну сторону життєдіяльності суб'єкта правопорушення, однак зміст дисертації не свідчить про те, що психоемоційна сфера була предметом дослідження як фактор, та рушійна сила, у якій найсильніше, найяскравіше виявляються особливості кримінальної відповідальності за статтею 210 КК України.

2. Дисертантка звернула увагу на те, що фаховому науковому середовищі зазначається, що механізм реалізації кримінальної відповідальності за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням пов'язаний з трьома послідовними стадіями: а) з притягненням особи до кримінальної відповідальності за вчинення цього протиправного посягання; б) з покладанням на винну особу кримінальної відповідальності з дотриманням принципу індивідуалізації кримінальної репресії; в) з виконанням спеціальними державними органами в межах кримінально-виконавчих відносин покладеної кримінальної репресії (с.70). У зв'язку з цим бажано було б почути під час захисту думку здобувачки, які саме репресивні органи індивідуалізують і виконують кримінальну репресію.

3. На с. 47 дисертації, на наш погляд, вірно стверджується, що невчинення особою кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України, як раз у цьому конкретному випадку і свідчить про реалізацію позитивної кримінальної відповідальності. А далі О.С. Семенових пише, що у зв'язку з цим, конкретні теоретично можливі форми позитивного аспекту кримінальної відповідальності за вчинення кримінального

правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України, можуть бути репрезентовані такими формами: 1) звільненням від кримінально-правового обтяження; 2) пом'якшенням кримінально-правового обтяження. Але ж звільнення чи пом'якшення кримінально-правових обтяжень, тобто застосування заходів кримінально-правового характеру, можливі до осіб, які вже вчинили кримінальні правопорушення, тобто це вже буде конкретизована, індивідуалізована, негативна, а не позитивна (потенційна) кримінальна відповідальність. Бажано було б уточнити точку зору здобувачки на окреслене питання.

Рецензентка Наталія Філіпенко

1) Хоча підрозділ 1.1 роботи носить назву «Розвиток та сучасний стан дослідження кримінальної відповідальності...» у його тексті майже відсутній історико-правовий аналіз генези кримінальної відповідальності за нецільове використання бюджетних коштів (декілька абзаців на стор. 29).

На мою думку, для підтвердження висновків дослідження, бажано було б виділити певні історичні періоди (етапи) кримінальної відповідальності за нецільове використання бюджетних коштів, навести їх плюси й мінуси та назвати їх; розглянути більш ширше коло історичних джерел; визначити позитивний законодавчий досвід і запропонувати положення, які доцільно використати («перейняти») в сучасному законодавстві України тощо.

Зрозуміло, що зануритись в багатогранні історичні аспекти нелегко, але дисертантка мала би хоча б фрагментарно відмітити основні етапи та розкрити вказані питання, що посилює б теоретичну й практичну цінність одержаних власних результатів.

2) У підрозділі 1.3 дослідження, під час аналізу обґрунтованості кримінальної відповідальності за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням, авторці доцільно було б більше уваги приділити порівняльно-правовому аналізу законодавчої регламентації ст. 201 КК України з подібною кримінально-правовою нормою, передбаченою в проекті нового Кримінального кодексу України, з метою обґрунтування пропозицій щодо можливого удосконалення наявних у схожій кримінально-правовій нормі законодавчих ініціатив.

3) Як видається, в роботі авторка мала б приділити увагу розгляду питань закордонного досвіду кримінальної відповідальності за нецільове використання бюджетних коштів, адже саме він став прикладом для розвитку та вдосконалення українського законодавства.

4) У дисертаційному дослідженні трапляються певні неточності стилістичного характеру.

Офіційний опонент Олександр Житний

1. У системі обставин (приводів, факторів, чинників, підстав, передумов – наразі не надаю принципового значення точності термінології) криміналізації й пеналізації нецільового використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням у дисертації не згадано чинник, який за своєю природою перебуває у площині обов'язку (або, щонайменше, доброї волі) України щодо виконання (реалізації) у національному кримінальному праві вимог/рекомендацій міжнародно-правових актів та є способом забезпечення міжнародно-правової відповідності законодавства України про кримінальну відповідальність (як цього вимагається частинами першою та п'ятою статті 3 КК України). Так, 01 січня 2010 року для України набрала чинності Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31 жовтня 2003 року. Цей універсальний міжнародно-правовий акт проголошує міжнародні антикорупційні стандарти щодо управління державними фінансами (стаття 9 зазначеної Конвенції), та, що більш важливо в контексті рецензованого дослідження, – щодо криміналізації розкрадання, неправомірного привласнення або іншого нецільового використання майна державною посадовою особою (стаття 17 Конвенції).

У цьому зв'язку потребує додаткових пояснень під час публічного захисту ставлення дослідниці до ролі «міжнародно-правового чинника» в процесі встановлення в національному кримінальному законодавстві підстав та меж кримінальної відповідальності за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням.

2. Диспозиція частини першої статті 210 КК України є досить змістовно насиченою, адже в ній описано кілька форм вчинення передбаченого нею кримінального правопорушення (кілька відносно самостійних діянь): а) нецільове використання бюджетних коштів; б) здійснення видатків бюджету з перевищенням встановлених бюджетних призначень; в) надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень г) надання кредитів з бюджету з перевищенням встановлених бюджетних призначень.

На сторінках дисертації я не побачив порівняльної оцінки ступеню суспільної небезпечності цих різних форм порушень бюджетного законодавства, а звідси – й оцінки доцільності передбачення їх саме як таких, що мають тотожні підставу кримінальної відповідальності та заслуговують на тотожну їй міру. Тому, зокрема, запрошую дисертантку в ході захисту оцінити, з урахуванням набутого нею досвіду осмислення положень статті 210 КК України, наскільки виправдано з боку законодавця визнання тотожними за рівнем потенційної і реальної шкоди публічним фінансам таких способів її заподіяння, як спричинення безповоротних витрат фінансових ресурсів («видатки») та витрат, які, хоча й здійснені з порушенням вимог бюджетного законодавства, та все ж підлягають поверненню («кредити»).

3. Обговорення у ході захисту потребує інтерпретація дисертанткою репресивних елементів у конструкції інституту звільнення від відбування покарання за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України, як засобу реалізації кримінальної відповідальності. Так, оригінальною видається позиція О.С. Семенових, згідно якої окремою (самостійною) формою негативної кримінальної відповідальності за вчинення кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України, є відбування засудженою особою раніше призначеного покарання, від реального відбування якого вона була звільнена, у зв'язку з невиконанням покладених на неї судом обов'язків або вчиненням протягом іспитового строку нового кримінального правопорушення (ч. 2 ст. 75, ст. 76, 78 КК України). Втім, незрозуміло, чим відрізняється ця форма реалізації кримінальної відповідальності від іншої, на якій також наголошується в роботі, – засудження особи з призначенням покарання та його реальним відбуванням. Так, процес застосування покарання в цих випадках дещо відрізняються. Втім, і в першій, і в другій із виділених дисертанткою форм негативної кримінальної відповідальності особа, яка викрита у нецільовому використанні бюджетних коштів (чи здійсненні видатків бюджету чи наданні кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням), зазнає і моральної «рестрикції» (бо згідно з процесуальною процедурою і в першому і в другому випадку таку особу слід визнати винуватою, засудити, тобто офіційно визнати правопорушником, злочинцем), і обмежень прав та свобод в рамках виду та міри покарання, до якого її засуджено. Тобто обидві вони виглядають тотожними за змістом, що вимагає додаткового пояснення доцільності їх відокремлення як самостійних режимів кримінально-правового впливу.

4. Наступне зауваження теж стосується проблематики звільнення від відбування покарання з випробуванням за нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням, а саме підстав його застосування за частиною другою статті 75 КК України в разі виконання угоди про визнання винуватості між стороною обвинувачення (прокурором) й стороною захисту (обвинуваченим).

Предмет і завдання дослідження вимагав від авторки висловити позицію щодо проблематики реалізації кримінальної відповідальності за частиною другою статті 75 КК

України до особи, яка засуджується за статтею 210 КК України. Наразі нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням, як це впливає з примітки до статті 45 КК України, класифікується як корупційне кримінальне правопорушення. При цьому частина перша статті 75 КК України імперативно виключає осіб, які засуджуються за корупційні кримінальні правопорушення, з кола претендентів на звільнення від відбування покарання з випробуванням. Частина друга цієї статті такого обмеження прямо не передбачає. У зв'язку із нечіткістю викладення волі законодавця у фаховому середовищі, включаючи й судову практику, спостерігаються розбіжності при вирішенні питання про реалізацію можливостей, наданих частиною другою статті 75 КК України, до осіб, які засуджуються за корупційні кримінальні правопорушення. Одні теоретики й практики вважають, що це допустимо, інші проти цього категорично заперечують. Обидві групи правників наводять численні аргументи на користь власної позиції.

У дисертації (підрозділ 3.2) цій проблематиці певну увагу приділено. Втім, висвітлено її, як на мій погляд, дещо однобічно. Дослідниця фактично погоджується з можливістю застосування частини другої статті 75 КК України до корупціонерів, посилаючись лише на деякі рішення місцевих судів та на практику Вищого антикорупційного суду. Втім, практика ВАКСу з цього питання є вельми своєрідною, та й він по суті є судом першої інстанції. Отже, Під час захисту О.С. Семенових бажано більш ретельно обґрунтувати обрану позицію із зазначеної проблеми.

5. Не можу погодитися з позицією авторки (стор. 80–81 дисертації), згідно якої потерпілим від кримінального правопорушення, передбаченого ч 1 і 2 ст. 210 КК України визнається держава в особі юридичних осіб публічного права, а в окремих випадках – й фізичні особи. На мій погляд, нецільове використання бюджетних коштів, здійснення видатків бюджету чи надання кредитів з бюджету без встановлених бюджетних призначень або з їх перевищенням – це кримінальне правопорушення без чітко визначеної фігури потерпілого.

Офіційний опонент Михайло Фіалка

1. Аналізуючи проблематику загально-теоретичного розуміння об'єкта кримінального правопорушення та об'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України, дисертантка наголошує на наявності в складі кримінального правопорушення додаткового обов'язкового безпосереднього об'єкта. У висновках до дисертаційного дослідження (п. 4 Висновків) зазначає: додатковий обов'язковий об'єкт складу цього кримінального правопорушення становить службова діяльність та авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування або організацій.

Одночасно з цим, в змісті підрозділу 2.1. «Об'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України» зазначено те, що додатковим обов'язковим об'єктом складу цього кримінального правопорушення є економічна безпека, службова діяльність та авторитет органів державної влади, органів місцевого самоврядування або організацій. При цьому, того чи іншого обґрунтування даного питання в змісті дисертаційного дослідження не має. В наслідок цього, бажано було почути обґрунтування даної точки зору під час публічного захисту дисертації.

2. В межах 2.1. «Об'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України» дисертантка наголошує на тому, що окремою ознакою складу, яка характеризує об'єкт цього кримінального правопорушення, є потерпіла особа. При цьому, потерпілим від кримінального правопорушення, передбаченого ч. 1 і 2 ст. 210 КК України є держава у вигляді юридичних осіб публічного права, яким кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди проявом якої є економічні збитки у певному розмірі. Крім того, на думку О. С. Семенових, в окремих випадках не слід виключати того, що потерпілим можуть бути й фізичні особи у разі заподіяння їм шкоди через нецільове використання бюджетних коштів.

Внаслідок цього, у мене, як опонента, виникає ряд запитань. По-перше, потерпілий, як ознака складу кримінального правопорушення передбаченого ст. 210 КК України, визнається дисертанткою як обов'язковою чи факультативною ознакою? По-друге, на чому ґрунтується наукова позиція авторки з приводу того, що потерпілою особою від суспільно-небезпечного діяння, передбаченого ст. 210 КК України, є держава у вигляді юридичних осіб публічного права, а в окремих випадках – фізичні особи.

3. Аналізуючи питання суб'єкта кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України, в підрозділі 2.2. «Суб'єктивні ознаки складу кримінального правопорушення, передбаченого ст. 210 КК України» дисертантка розглядає точки зору науковців з цього приводу, але власної позиції конкретно не формулює. При цьому, наголошує на тому, що цілком виправдано пропозиція уточнення редакції диспозиції ч. 1 цієї статті за рахунок переміщення вказівки про суб'єкт цього посягання (службову особу) після позначення всіх форм суспільно небезпечного діяння для того, щоб вона стосувалась усіх передбачених законом форм (п. 5 Висновків). Під час публічного захисту, бажано почути остаточну версію диспозиції ч. 1 ст. 210 КК України, яка пропонується дисертанткою, з урахуванням змін відносно суб'єкта кримінального правопорушення.

Результати відкритого голосування:

«За» 5 членів ради,

«Проти» - членів ради.

На підставі результатів відкритого голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Семенових Ользі Станіславівні ступінь доктора філософії з галузі знань 08 Право за спеціальністю 081 «Право»

Відеозапис трансляції захисту дисертації додається.

Окрема думка члена разової ради додається (не надходила).

Голова разової спеціалізованої вченої ради _____

Віталій ПАВЛИКІВСЬКИЙ

Підпис голови разової спеціалізованої вченої ради Віталія Павликівського засвідчую

Учений секретар Національного аерокосмічного університету ім. М. Є. Жуковського «Харківський авіаційний інститут»

Тетяна БОНДАРЄВА

